

19. *Сухомлинська, О. В.* Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем / О. В. Сухомлинська. – К. : А. П. Н., 2003. – 67 с.
20. *Фокеєв, В. А.* Библиография: теоретико-методологические основания : учеб пособие / В. А. Фокеєв. – СПб. : Профессия, 2006. – 350 с.
21. *Швецова-Водка, Г. Н.* Классификация библиографических пособий / Г. Н. Швецова-Водка. – Ровно : [б. и.], 1997. – 20 с.

УДК 016:37

Н. І. Тарасова, *зав. відділу наукової бібліотеки НПУ ім. М. П. Драгоманова*

О. В. Пекур, *зав. відділу наукової бібліотеки НПУ ім. М. П. Драгоманова*

ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ АБІС «ІРБІС» У ПІДГОТОВЦІ БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОКАЖЧИКІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕМАТИКИ

Висвітлено діяльність інформаційно-бібліографічного відділу наукової бібліотеки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (з 1990 р.) стосовно підготовки серії науково-допоміжних покажчиків педагогічної тематики. Увагу акцентовано на ролі електронної бази даних у складанні цих покажчиків.

Ключові слова: *Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, електронна база даних, українська педагогічна бібліографія, біобібліографія.*

Інформаційні технології широко використовуються і у процесі створення інформаційно-бібліографічних продуктів. Наукова бібліотека НПУ ім. М. П. Драгоманова з 1991 р. готує серію бібліографічних покажчиків педагогічної тематики. Первинним джерелом відбору документів для бібліографічних покажчиків, над якими працює інформаційно-бібліографічний відділ Бібліотеки, є електронна база даних. Загальна кількість документів електронних каталогів становить 246 700 назв книг і статей. Упродовж багатьох років найбільш виваженими для університету, а також цікавими для читачів і співробітників, є три бібліографічних проекти наукової бібліотеки. Один із них – це традиційний науково-допоміжний

показчик «Друковані праці співробітників НПУ ім. М. П. Драгоманова», який готується бібліографами з 1958 р. і охоплює період 1939–1999 рр. На цей час ми працюємо над 5-м випуском показчика за 2000–2007 рр. Він є частиною історії університету, відображенням творчого життя багатьох поколінь професорсько-викладацького складу, наукового потенціалу і наукових шкіл ВНЗ. Укладається він до ювілеїв університету за рішенням ректорату і адміністрації. Враховуються всі праці вчених 94 кафедр за період їх роботи на кафедрі: монографії, підручники і посібники, автореферати дисертацій, статті, тези доповідей наукових конференцій, електронні посібники тощо. Головним джерелом підготовки показчика є кафедральні звіти публікацій у вигляді електронних списків. Описи, які не відповідають вимогам, перевіряються *de visu*. Праці, що не можуть бути звірені *de visu*, однак є науково цінними, помічають зірочкою. Досвід підготовки показчика довів, що найоптимальнішою структурою є групування матеріалу за схемою: інститут – кафедра – персоналії – хронологія праць. Опис дається згідно із ДСТУ ГОСТ 7.1: 2006 – Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Обов'язковим є допоміжний апарат показчика, у якому чільне місце займає іменний показчик, що містить відомості про всіх осіб, відображених у бібліографічних записах (автори, упорядники, редактори) і персоналії. Процес редагування включає науково-бібліографічне редагування і перевірку нумерації.

Другий проект – Біобібліографічні персональні показчики серії «Вчені НПУ ім. М. П. Драгоманова» – це складова матеріалів з історії університету. Вони відображають відомості про життя, творчу, науково-педагогічну і громадську діяльність відомих учених-професорів університету. Мета посібника – пропаганда науково-педагогічних надбань колективу, формування іміджу організації, збереження образу вченого для наступних поколінь. В електронний документ показчика традиційно включено три групи відомостей:

- біографічні (дати життя, роботи в різних організаціях, дані про сімейне і службове становище);
- фактографічні (дати подій, фактів тощо);
- бібліографічні (показчик праць, наукова школа).

За наявності до показчика включається також інформація про аудіо- та відеоматеріали, інтерв'ю, виступи, лекції, зустрічі тощо.

Біобібліографічні покажчики будуються за такою структурою:

- вступ (коротко висвітлюється роль діяча в розвитку певної науки, розкривається читацьке і цільове призначення, структуру посібника характеризує хронологічний період обсягу літератури, принципи відбору, методи групування, допоміжні покажчики);
- біографічний нарис (увага приділяється характеристиці напрямів професійної, педагогічної, громадської діяльності вченого);
- основні дати життя та діяльності (встановлюються шляхом вивчення публікацій, особистої справи, автобіографії, звітів, персональних сайтів тощо);
- списки праць ученого (за хронологією та алфавітом назв публікацій або за видами видань: книги, статті, депоновані рукописи, патентні документи, рецензії, переклади, редагування);
- література про нього (включає публікації про життєвий шлях діяча, його наукову, науково-організаційну, практичну, педагогічну, державну, громадську діяльність);
- наукова школа вченого (дається перелік імен аспірантів і докторантів, науковим керівником дисертацій яких він був);
- видання за редакцією вченого.

Хронологічне охоплення визначається роком першої публікації і роком підготовки покажчика. Основою для складання біобібліографічного покажчика є:

- бібліотечні каталоги і картотеки (як електронні, так і традиційні), літописи Книжкової палати України ім. І. Федорова, реферативні видання інформаційних центрів тощо;
- особиста справа;
- біографічні, біобібліографічні словники, загальні, галузеві енциклопедії;
- особисті списки друкованих праць (які переглядаються *de visu*), бібліографічні покажчики друкованих праць університету;
- сайти організацій, де працює або працював діяч;
- персональні сайти.

По закінченні групування здійснюється їх бібліографічне редагування: перевіряється правильність та одноманітність опису, нумерація бібліографічних записів, послідовність їх розміщення, алфавітна розстановка записів, загальне оформлення роботи. Біо-

бібліографічні показники університету, а їх Бібліотека видала 14, користуються успіхом у читачів і працівників.

Ще один напрям роботи інформаційно-бібліографічного відділу, яка здійснюється на основі електронних каталогів Бібліотеки, – «Українська педагогічна бібліографія»(УПБ) – щорічне галузеве інформаційне видання, що охоплює документний потік із загальних проблем освіти, психолого-педагогічних наук в Україні з 1990 р. Мета даного проекту – відібрати і систематизувати видання освітньої сфери, що відображають наукове і практичне життя галузі. Показчик спрямований на задоволення інформаційних потреб освітян. Головним принципом у відборі документів бібліографічного щорічника є територіальність з елементами екстеріоріки. Тенденція до постійного збільшення потоку документів із психолого-педагогічної тематики продовжується з року в рік. Якщо у 1998 р. показчик містив дві тисячі назв, то у 2004 р. – більше шести тисяч назв. Створення документальної бази для показчика УПБ ведеться за допомогою одного з пошукових елементів АБІС «ІРБІС» в АРМ «Каталогізатор» – «видавничий індекс». Поле даного рубрикатора – деталізована структура УПБ з усіма рубриками і підрубриками, з яких складається показчик. В АРМ «Адміністратор» спеціальними інструментами створюється і редагується ієрархічний довідник «видавничого індексу», (за налаштування ієрархічного довідника відповідають П.mnч та П.tre файли) (рис. 1.).

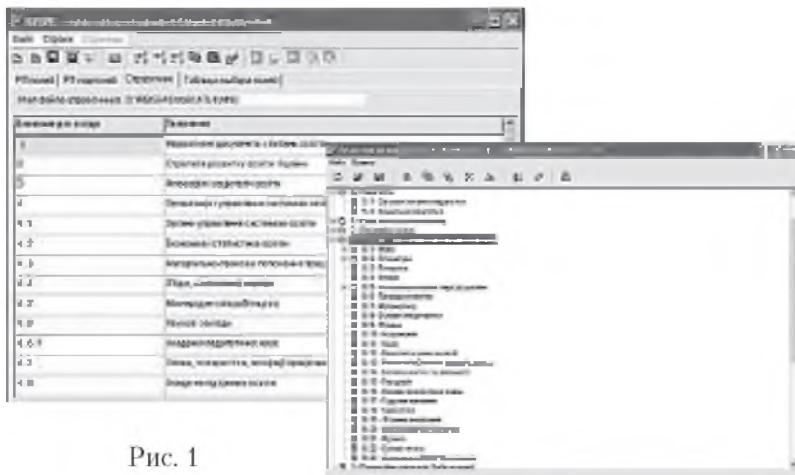

Рис. 1

Індекс враховується при складанні аналітичного опису документів психолого-педагогічної тематики, що видаються українськими авторами в Україні і за її межами. Ці операції виконуються згідно із Технологічною інструкцією зі складання УПБ (рис. 2).

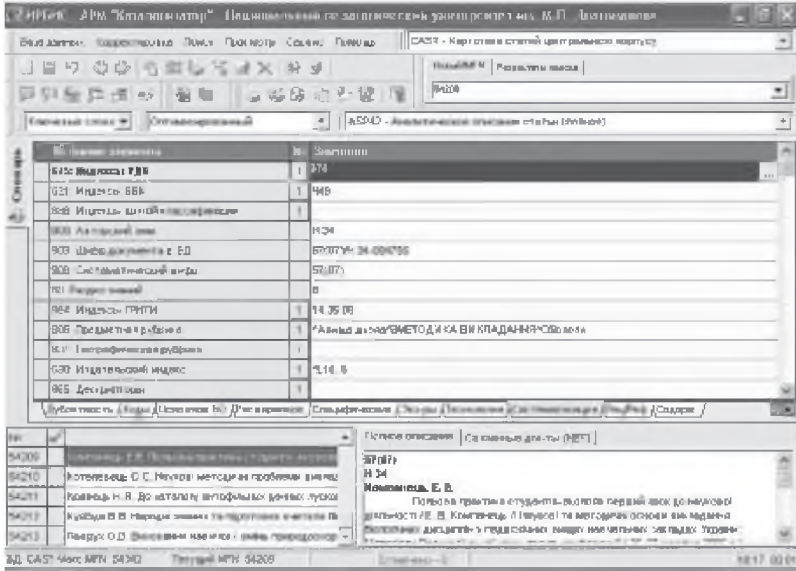

Рис. 2

У процесі підготовки випуску УПБ масив бібліографічних записів імпортується з електронних БД книг, статей, авторефератів дисертацій в окрему базу даних. До неї додатково включаються інші матеріали, а саме: монографії, посібники, науково-педагогічні праці українських педагогів-дослідників АПН України та інститутів підвищення кваліфікації працівників освіти, матеріали наукових тематичних збірників ВНЗ і конференцій, автореферати дисертацій, статті в періодиці, відсутні в БД Бібліотеки видання. Джерельною базою для поповнення є електронні і традиційні каталоги провідних наукових бібліотек Києва, літописи Книжкової палати України ім. І. Федорова, численні інформаційні та бібліографічні покажчики, списки літератури тощо.

Щоб розширити пошукові можливості ЕК, а саме багатоваріантний пошуковий інтерфейс, запроваджується обов'язкова предметизація всіх документів.

Заключним етапом роботи над покажчиком є редагування і оформлення. Здійснюється науково-бібліографічне редагування щодо відповідності змісту документів назвам рубрик і підрубрик, логічності, обґрунтованості систематизації матеріалу, взаємозв'язку і послідовності розділів. При літературному редагуванні перевіряється текст посібника, виправляються стилістичні, друкарські та інші помилки. Техніко-бібліографічне редагування передбачає перевірку однакового способу опису, відповідності стандарту, перевірку нумерації записів і допоміжних покажчиків, створення гіпертекстових посилань, таких як зміст, іменний покажчик (рис. 3).

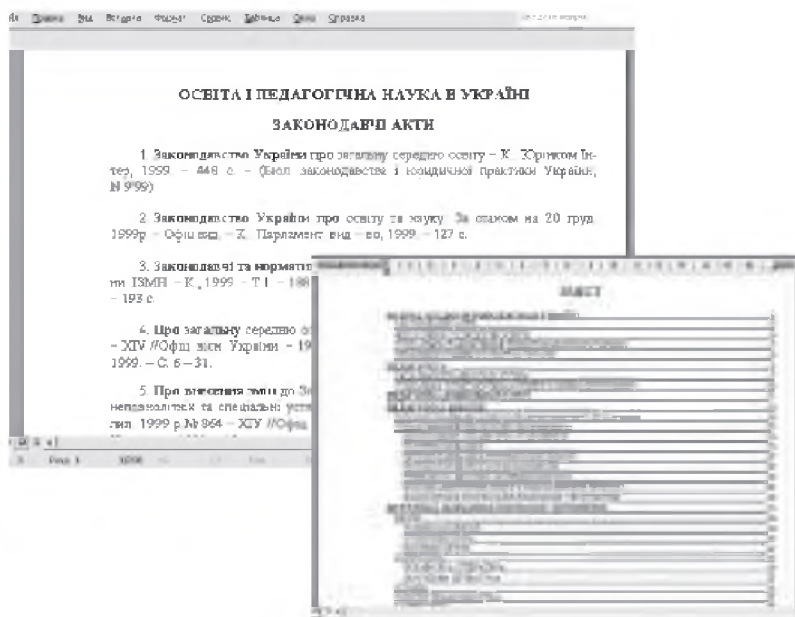

Рис. 3

З головним принципом відбору інформації тісно пов'язаний і принцип повноти охоплення і вичерпності інформації. Проблемаю

є відсутність багатьох наукових видань регіональних університетів України у фондах провідних бібліотек Києва. Упродовж років існування даного проекту тематична схема кожного щорічного покажчика, а згодом і «видавничий індекс» поповнюються оновленими рубриками, вилучаються застарілі поняття на підставі наявності матеріалу, реалій розвитку теоретичної науки і практичних освітнянських новацій. Але основа структури залишається незмінною. Деякі рубрики деталізуються з причини збільшення потоку документів із тематики, інші рубрики скасовано. Підготовлені випуски УПБ (наявні в електронному вигляді) виставлені на веб-сайті НБ НПУ ім. М. П. Драгоманова. Паралельно продовжується випуск бібліографічних посібників у традиційному друкованому вигляді.

Серед перспективних завдань, які забезпечують регулярний випуск якісних покажчиків із максимальним охопленням документів освітнянської галузі, є такі:

- удосконалення автоматизованої підготовки УПБ;
- скорочення інформаційного інтервалу випусків УПБ;
- інформаційна кооперація освітнянських бібліотек.

Створення педагогічних щорічників та інших бібліографічних покажчиків – це наближення до проекту створення метабібліографічних електронних ресурсів цієї галузі.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Антопольский, А.* Электронная библиотека в информационном пространстве вуза / А. Антопольский // Высшее образование в России. – 2006. – № 6. – С. 63–68.

2. *Жаворонков, В. Д.* Электронная библиотека в системе высшего учебного заведения / В. Д. Жаворонков, И. Е. Подчиненнов, В. Н. Сыромятников // Пед. информатика. – 2001. – № 1. – С. 65–72.

3. *Концепція розвитку бібліотек* вищих навчальних закладів в інформаційному суспільстві : матеріали міжар. наук.-практ. конф. (23–25 трав. 2006 р., Київ). – К. : [б. в.], 2006. – 151 с.

4. *Нохрина, В. А.* Использование электронных библиотек в справочно-библиографическом обслуживании / В. А. Нохрина, Ю. В. Нохрин // Библиография. – 2008. – № 1. – С. 11–18.

5. *Омельчук, В.* Проблеми створення реєстру національної бібліографії України: міжнародна наукова конференція «Роль бібліотек у формуванні єдиного науково-інформаційного простору України» / В. Омельчук, Л. Новосьолова // Бібл. вісн. – 2006. – № 6. – С. 31–33.

6. *Перехрест, Г.* Електронні інформаційні ресурси українського сегмента Інтернету / Г. Перехрест // Бібл. планета. – 2007. – № 3. – С. 26–30.

7. *Шрайберг, Я. Л.* Роль бібліотек в забезпеченні доступу к інформації и знанням в інформаційному веке : ежегод. докл. конференції «Крым», 2007 г. / Я. Л. Шрайберг. – Судак ; М. : [б. и.], 2007. – 47 с.

УДК 025.343.2

О. К. Тишковець, зав. відділу наукової інформаційно-бібліографічної діяльності ДНІБ України ім. В. О. Сухомлинського

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМАТИЧНОЇ КАРТОТЕКИ СТАТЕЙ ТА АЛФАВІТНО-ПРЕДМЕТНОГО ПОКАЖЧИКА ДО НЕЇ У ДЕРЖАВНІЙ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІЙ БІБЛІОТЕЦІ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

У статті проаналізовано основи формування систематичної картотеки статей із періодичних видань та алфавітно-предметного покажчика до неї як один із головних чинників інформаційного забезпечення освітньої галузі Державною науково-педагогічною бібліотекою України імені В. О. Сухомлинського.

Ключові слова: *Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського, довідково-пошуковий апарат, систематична картотека статей, алфавітно-предметний покажчик.*

Найдоступнішою інформаційною установою, яка забезпечує право людей на вільне користування інформаційними джерелами, є бібліотека. Для того, щоб багатства бібліотеки були доступні читачеві, необхідний добре організований довідково-пошуковий апарат. На сучасному етапі чимало уваги приділяється електронним ресурсам і пошуковим системам, які, безумовно, зручні у використанні, і, безперечно, за ними велике майбутнє. Але при всіх перевагах електронних БД замінити остаточно традиційні карткові пошукові системи (каталоги та картотеки) вони поки що не в змозі. Аналіз наукових праць [1–3, 5, 8, 10], практичного досвіду великих вітчизняних та зарубіжних бібліотек, що мають потужні бази даних, показує, що якісний традиційний довідково-пошуковий апарат (ДПА) значною мірою полегшує створення електронних баз даних.